

Kowalewski, Zdzisław

Sprawozdanie z działalności Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 1970

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/3, 721-727

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przewodniczący Komitetu Międzynarodowej Współpracy w Zakresie Historii Techniki. Poza udziałem w obradach Sekcji II Kongresu, poświęconej dziejom planowania gospodarczego, prof. E. Olszewski wykorzystał pobyt w Leningradzie dla przeprowadzenia rozmów z dyrektorem Leningradzkiego Oddziału Instytutu Historii Przyrodznawstwa i Techniki AN ZSRR — J. S. Mieleszczenkową na temat współpracy w badaniach nad zagadnieniami rewolucji naukowo-technicznej oraz w zakresie filozofii techniki.

W pracach komisji historycznych międzynarodowej unii specjalistycznych brali w 1970 r. również udział polscy przedstawiciele historii geografii i historii nauk geologicznych. Doc. J. Babicz wziął udział w posiedzeniu Komisji Historii Myśli Geograficznej Międzynarodowej Unii Geograficznej (28—30 listopada 1970 — Paryż)⁶, na której omówiono przygotowanie publikacji *Historia międzynarodowych kongresów geograficznych*, przeznaczonej na następny Międzynarodowy Kongres Geograficzny (Montreal — 1972) oraz program i tematykę szczegółową sympozjum na temat *Początki nowoczesnej geografii: F. Ratzel — P. Vidal de la Blanche*, które ma odbyć się w sierpniu 1971 r. w Cluj. W Sympozjum Komisji Historycznej Międzynarodowej Unii Geologicznej, zorganizowanym we Freibergu w dniach 14—20 września 1970 r.⁷, uczestniczyli: prof. A. Halicka, prof. A. Łaszkiwicz, prof. K. Maślankiewicz oraz prof. W. Narębski. Obrady dotyczyły historii teorii i poglądów na genezę, budowę geologiczną i systematykę złóż surowców użytecznych (ruda żelaza, ropa naftowa, gaz ziemny, sól itp.) oraz metod poszukiwań i odkryć złóż.

W obradach Komisji 41 (historii astronomii), które miały miejsce w Anglii (Brighton) w sierpniu 1970 r. w czasie Międzynarodowego Kongresu Unii Astronomicznej, wzięli udział z ramienia Polski: prof. E. Rybka i doc. J. Dobrzycki⁸.

Podczas dziesięciomiesięcznego pobytu za granicą (październik 1969 — sierpień 1970) prof. W. Voisé pracował wspólnie z prof. D. Price z Uniwersytetu w Yale nad zagadnieniami związanymi ze społecznościami uczonych, jako konsultant UNESCO. Prof. W. Voisé i doc. Z. Kowalewski wzięli udział, jako przedstawiciele Polski, w posiedzeniu Komisji d/s polityki naukowej, zorganizowanym w Paryżu w lipcu 1970 r. przez MUHiFN i UNESCO.

Zofia Skubała-Tokarska

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN W ROKU 1970

Rok 1970 był kontynuacją następujących zamierzeń badawczych, sformułowanych w latach poprzednich: Studia nad rozwojem nauk społecznych; Studia nad rozwojem nauk ścisłych i techniki; Studia nad teoretyczno-metodologicznymi i organizacyjnymi oraz psychologicznymi czynnikami rozwoju nauki; Studia nad społecznymi uwarunkowaniami i społeczną funkcją nauki; Studia nad dziełem Mikołaja Kopernika.

Przewidziano powiązania problematyki badawczej Zakładu z wyodrębnionym problemem Polskiej Akademii Nauk — nr 38 (Historia nauki polskiej ze szczególnym uwzględnieniem jej społecznej funkcji i roli Mikołaja Kopernika), a mianowicie z następującymi zadaniami poznawczymi:

T e m a t 1. Dzieje nauki polskiej (Synteza historii nauki polskiej XIX i XX wie-

⁶ Por. informację o posiedzeniu Komisji w nrze 2/1971 „Kwartalnika” s. 495.

⁷ Por. sprawozdanie z tego sympozjum w nrze 2/1971 „Kwartalnika” s. 497—499.

⁸ Por. informację o pracach tego kongresu w nrze 1/1971 „Kwartalnika” s. 204.

ku; Charakterystyka węzłowych problemów nauki w Polsce oraz czynników jej rozwoju; Analiza rozwoju niektórych dyscyplin naukowych w Polsce na tle nauki światowej).

Temat 2. Społeczna funkcja nauki (Studia nad rolą nauki i osiągnięć technicznych w kształtowaniu świadomości społecznej i systemów wartości; Polityka naukowa i wykorzystanie osiągnięć naukowych i technicznych dla rozwoju społeczno-gospodarczego; Oddziaływania warunków instytucjonalno-kulturowych na twórczość naukową i techniczną; Studia nad współczesną rewolucją naukowo-techniczną).

Temat 3. Dzieło Mikołaja Kopernika i jego więź z ówczesną myślą naukową.

Powyższym zadaniom badawczym odpowiadała wewnętrzna struktura organizacyjna Zakładu zróżnicowanego na następujące pracownie: 1) Historii nauk społecznych (kier. doc. dr hab. Irena Stasiewicz-Jasiukowa); 2) Historii Nauk Przyrodniczych, Ścisłych i Techniki (kier. doc. dr hab. Józef Babicz); 3) Teorii i Organizacji Nauki (kier. prof. dr Eugeniusz Geblewicz); 4) Badań nad Społeczną Funkcją Nauki (kier. doc. dr hab. Zdzisław Kowalewski); 5) Badań Kopernikańskich (kier. doc. dr hab. Paweł Czartoryski).

Zdając sobie w pełni sprawę, że osiągnięcia badawcze w nauce nie wynikają ze struktury organizacyjnej, ale warunkowane są przede wszystkim kulturą intelektualną wspólnot naukowych, szczególną uwagę przywiązujemy do ukształtowanych od wielu lat form współdziałania ze współpracownikami związanymi z Zakładem przez uczestnictwo w licznych grupach badawczych nazywanych Zespołami. Obok struktury formalno-organizacyjnej, tj. Pracowni skupiających 53 pracowników etatowych (w tym 13 samodzielnych pracowników naukowych), następujące grupy badawcze, zwane Zespołami, stanowiące część składową struktury instytucjonalnej Zakładu, prowadziły studia w roku 1970: Zespół Historii Nauk Medycznych, Zespół Historii Zoologii, Zespół Historii Botaniki, Zespół Historii Nauk Leśnych, Zespół Historii Nauk Chemicznych, Zespół Historii Geografii i Kartografii, Zespół Historii Nauk Geologicznych, Zespół Historii Geodezji, Zespół Badań nad Zagadnieniami Rewolucji Naukowo-Technicznej, Zespół Historii Polskiej Techniki Naftowej, Zespół Historii Polskiej Techniki Hutnictwa i Odlewnictwa, Zespół Historii Konstrukcji Maszyn Budowlanych, Zespół Historii Nauki Okresu Odrodzenia, Zespół Historii Nauki Okresu Oświecenia, Zespół Historii Nauki XIX wieku, Zespół Historii Metodologii, Zespół Epistemologii Pragmatycznej.

Ogółem powyższe grupy współpracowników wiążą z Zakładem 180 pracowników naukowych.

Trzecim ogniwem organizacji Zakładu są jego oddziały terenowe (w Krakowie, we Wrocławiu oraz załóżek w Gdańsku), wiążące tematykę badawczą z zagadnieniami szczególnie interesującymi pracowników naukowych danego regionu.

Dorobek badawczy z roku 1970 jest wyrazem studiów rozpoczętych kilka lat wcześniej i dlatego w niektórych punktach nie jest podporządkowany aktualnemu programowi badań. Układ sprawozdania wyznaczony jest przez program badań i dzisiejszą organizację Zakładu.

*

W roku sprawozdawczym ukazały się dwa pierwsze tomy monumentalnego dzieła (odznaczonego nagrodą Przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki) *Historii nauki polskiej*. Jednocześnie przystąpiono do prac nad następnymi tomami obejmującymi XIX i XX wiek.

Cechą charakterystyczną większości studiów nad historią nauki w latach poprzednich było przygotowanie opracowań idiograficznych przede wszystkim typu monograficznego, rok 1970 znamionuje nie tylko dążenie do poszukiwania wiodących

problemów, którym podporządkowane zostają monograficzne zadania badawcze, ale również poszukiwanie prawidłowości rozwoju poszczególnych dziedzin nauki w aspekcie teoretyczno-metodologicznym i społeczno-kulturowym. Rok sprawozdawczy znamionuje jednocześnie zwiększenie zainteresowań badawczych nauką wieku XIX i XX, nauką współczesną, zagadnieniami teoretycznymi, polityką naukową, tworzeniem warsztatu badawczego opartego o dokumenty współczesnego życia naukowego w kraju i na świecie. Wzmoczone zostały wysiłki w kierunku głębszej współpracy z ośrodkami badań nad nauką w innych krajach, prowadzenia studiów we współpracy z organizacjami międzynarodowymi, wysiłki w zakresie studiów porównawczych nad czynnikami determinującymi rozwój nauki i jej społeczne różnorakie spożytkowanie.

W związku ze zbliżającą się rocznicą urodzin Mikołaja Kopernika następuje intensyfikacja prac przygotowujących wydanie jego dzieł oraz zorganizowanie Międzynarodowego Kongresu w roku 1973.

W związku z Kongresem Historii Nauki w Moskwie w roku 1971 przygotowuje się zbiorową publikację Zakładu zawierającą 63 referaty polskiego środowiska naukowego przeznaczone na Kongres.

Jak już zaznaczyliśmy, osiągnięcia i inicjatywy badawcze Zakładu w 1970 r. rodziły się w wyniku działalności wspólnot naukowych Zakładu skupionych w grupach pracy pracowników etatowych, a nazywanych Pracowniami, jak i w grupach współpracowników skupionych w różnorodnych Zespołach.

W dziedzinie studiów nad historią nauk społecznych ukazały się: wspomniane już dwa pierwsze tomy *Historii nauki polskiej* (pod redakcją B. Suchodolskiego; praca Waldemara Voisé *Myśl społeczna XVII w.* Ponadto trzeba do dorobku Zakładu zaliczyć opracowanie historii nauk społecznych w 25-leciu PRL (przygotowane przez I. Stasiewicz i M. Terlecką), studia monograficzne nad działalnością M. Wiszniewskiego, A. Z. Helcla, J. K. Steczkowskiego, oraz szereg artykułów z historii nauk ekonomicznych przygotowanych przez T. Kowalika. Kontynuowano prace nad wydaniem dzieł Oskara Langego i zorganizowano zespół studiów nad historią etnografii w Polsce.

Osiągnięcia w zakresie studiów nad historią nauk przyrodniczych i technicznych trzeba zróżnicować biorąc pod uwagę przede wszystkim kierunek epistemologicznych dociekań badawczych.

a) Zespoły historii nauk biologicznych (botaniki i zoologii) kontynuowały prace nad *Słownikiem biologów polskich*, oddały do druku 10 pozycji z historii botaniki i zoologii, przygotowały bibliografię z dziedziny historii antropologii w 25-leciu PRL i publikacji niektórych uczonych polskich.

b) Zespół Historii Nauk Rolniczych przygotował 17 życiorysów do *Polskiego słownika biograficznego* i kontynuował prace w zakresie *Słownika biograficznego rolników polskich*, współdziałał w pracach nad *Słownikiem biologów polskich* i *Małym słownikiem odkryć i wynalazków*. Poszczególni członkowie Zespołu (liczącego 21 osób) kontynuowali indywidualne studia monograficzne nad rozwojem nauk rolniczych i ich wykorzystaniem w gospodarce narodowej. Przygotowuje się w tym zakresie 24 pozycje monograficzne.

c) Zespół Historii Nauk Leśnych oddał do druku 10 artykułów i przygotowywał dzieło zbiorowe (23 współpracowników) poświęcone historii nauk leśnych w Polsce w latach 1918—1968. Zakończenie redakcji powyższej syntezy nastąpi w roku bieżącym.

d) Zespół Historii Nauk Medycznych opublikował 6 rozpraw, w tym praca z dziedziny farmacji B. Kuźnickiej wyróżniona została nagrodą naukową im. prof. Szaftera. Przygotowano do druku dwie monografie historii okulistyki i dżumy i 8 rozpraw z historii niektórych specjalności medycznych. Zespół składający się

z 34 pracowników naukowych (w tym 3 pracowników etatowych Zakładu) skupił się na studiach poświęconych rozwojowi nauk medycznych w XIX wieku i więzi nauk medycznych z innymi dyscyplinami.

e) Studia nad historią nauk o Ziemi, prowadzone w Zespole Historii Geodezji i Zespole Historii Geografii i Kartografii, dotyczyły: kontaktów polsko-rosyjskich w zakresie geologii i geografii, kronik metodologicznych XV i XVI wieku, kartografii XIX wieku, dziejów polskiej kartografii historycznej, francuskiej szkoły geograficznej oraz rozwoju geodezji polskiej. Wydano 6 rozpraw dotyczących: historii geodezji w okresie 25-lecia PRL, w XIX wieku, kontaktów polsko-rosyjskich XIX i XX wieku. 20-osobowy Zespół Historii Geodezji, składający się wyłącznie z pracowników naukowych nieetatowych, poświęca się studiom nad dziejami geodezji światowej, nad kształtowaniem się zawodu geodety, szkolnictwem geodezyjnym, historią przyrządów geodezyjnych, ocenom map geodezyjnych.

f) Z zakresu studiów nad historią innych nauk ścisłych przygotowano historię astronomii w Polsce oraz kontynuowano studia nad *Słownikiem bio-bibliograficznym astronomów polskich*, rozwojem pojęć fizyki w XVIII w., nad historią fizyki XIX w., nad matematyką polskiego oświecenia. Wydano już I tom *Historii astronomii w Polsce*. Zespół składa się z 1 pracownika etatowego i 4 pracowników nieetatowych.

g) Prace z historii nauk technicznych i myśli technicznej skupiały się na zagadnieniach dotyczących historii techniki polskiej, specyficzności historii techniki i opracowań monograficznych, osiągnięć technicznych w dziedzinie budowy mostów, historii techniki motoryzacyjnej, historii metod ochrony budowli, historii techniki naftowej, historii techniki hutniczej i odlewniczej, historii konstrukcji technicznych.

Wyodrębnione Zespoły Historii Polskiej Techniki Naftowej, Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej kontynuowały wieloletnią pracę źródłową (zbieranie materiałów archiwalnych i odlewniczych). Nowo powstały Zespół Historii Rozwoju Konstrukcji Technicznych opracował program badań nad historią techniki polskiej. Wydano także *Przygody pionierów cywilizacji* B. Orłowskiego.

Zespoły nauk technicznych i myśli technicznej składają się ze współpracowników nieetatowych.

h) Studia z zakresu teorii nauki i jej organizacji, historii metodologii, prowadzone były w Zakładzie przez różne grupy naukowe, a przede wszystkim przez Zespół Historii Metodologii, Zespół Historii Nauki Okresu Odrodzenia, Zespół Historii Nauki Okresu Oświecenia, Zespół Historii Nauki XIX wieku i nowo powstałą Pracownię Teorii i Organizacji Nauki.

Integracyjny charakter mają rozpoczęte w 1970 r. studia nad sporem o mechanizm w historii nauki zainicjowane przez Pracownię Nauk Przyrodniczych, Ścisłych i Techniki. Przygotowano do druku: studia nad rolą postulatów matematyzacji w średniowieczu (M. Terlecka), studia z epistemologii pragmatycznej (Konwersatorium Naukoznawczego), studia z dziejów semiotyki i języka naukowego, terminologii fizycznej w okresie Oświecenia; przygotowano rozprawy z zakresu: zagadnień postępu w nauce, wpływu pozytywizmu na problematykę naukową i rozwój badań naukowych. Odrębną grupę stanowi kontynuacja studiów nad rolą towarzystw naukowych (W. Rolbiecki) i zapoczątkowane studia psychologiczne nad determinantami twórczości naukowej.

i) Studia nad społeczną rolą nauk i społecznymi uwarunkowaniami prowadzone były w Zakładzie w różnych Zespołach specjalistycznych i w Pracowni nad Społeczną Funkcją Nauki.

W roku sprawozdawczym oddano do druku studia nad rolą nauk społecznych w rozwoju społecznym (Z. Kowalewski) oraz szereg artykułów dotyczących społecznej funkcji nauki, przygotowano również prace zbiorowe dotyczące funkcji dydaktycznej historii nauki (W. Osieńska), nauki i wartości (S. Amsterdamski), *Dziś i jutro*

rewolucji naukowo-technicznej (E. Olszewski), *Poglądy uczonych na temat społecznej funkcji nauki w okresie międzywojennym* (B. Jaczewski). Wydano natomiast książkę *Przewidywanie przyszłości. Elementy prognozologii* (W. Rolbiecki).

Rozpoczęto badania empiryczne nad społeczną funkcją współczesnych prac doktorskich i habilitacyjnych, nad rolami społecznymi pracowników naukowych, nad kształtowaniem się postaw naukowych w różnych środowiskach.

Przygotowano projekt porównawczych badań międzynarodowych nad strukturą i rolą nauki w różnych kulturach i społeczeństwach.

W roku sprawozdawczym powołano Zespół Badań nad Zagadnieniami Rewolucji Naukowo-Technicznej (przewodniczący prof. E. Olszewski), który poza studiami i konferencjami własnymi projektuje wspólne studia z uczonymi Związku Radzieckiego.

j) Studia nad dziełem Mikołaja Kopernika skupiają się w Pracowni Badań Kopernikańskich. Prowadzono tam prace wydawnicze nad tomem I *Opera Omnia*. Ukończono pierwszą korektę próbnych odbitek; wstęp (wersja polska tekstu) znajduje się w pierwszej korekcie, wersja łacińska została oddana do składu, a wersja angielska zostanie w tym miesiącu przekazana do produkcji. Tom I *Opera Omnia* ma się ukazać w drugim półroczu 1971.

Prace nad tekstami wchodzącymi w skład tomu II, prowadzone przez cały okres sprawozdawczy, znajdują się w końcowej fazie opracowania redakcyjnego. Część materiałów gotowych do druku złożono już w wydawnictwie. Wreszcie prace nad tomem III przebiegały w okresie sprawozdawczym zgodnie z harmonogramem, i dotyczyły zwłaszcza mniejszych pism astronomicznych i korespondencji Mikołaja Kopernika.

W serii *Studia Kopernikańskie* ukazał się tom I *Pism wybranych* A. Birkenmajera, a trzy dalsze tomy znajdują się w druku, z czego dwa są już po korektach. Ustalono harmonogram finalizacji następnych pięciu tomów *Studiów*, które będą sukcesywnie oddawane do druku w 1971 r.

*

W roku 1970 Dział Dokumentacji Naukowej Zakładu prowadził Bibliotekę (gromadzenie, opracowanie, udostępnianie), archiwum oraz wymianę wydawnictw z zagranicą. Ponadto w Dziale rejestrowano wszystkie umowy oraz prace zlecone, zamawiano mikrofilmy i fotokopie dla użytku pracowników. W roku sprawozdawczym księgozbiór Biblioteki Zakładu powiększył się o 513 vol. druków zwartych (z zakupu 395 vol. a druków 93, z wymiany 25) i 125 vol. czasopism. Zbiory archiwalne powiększyły się o 263 poz., mikrofilmy o 909 klatek a fotokopie o 362 sztuki. Należy tu podkreślić, że większość zamawianych mikrofilmów i fotokopii wychodzi na stałe z Biblioteki dla celów wydawniczych lub na użytek własny pracowników. W roku 1970 wykonano 6491 klatek mikrofilmów, z czego tylko 909 klatek pozostało w Bibliotece. Podobnie na 1000 szt. wykonanych fotokopii, pozostało własnością Działu 362 szt. (poza rejestracją umów i prac zleconych jest to typowy przykład prac „niebibliotecznych” wykonywanych w Dziale).

Dział wymiany w roku 1970 zanotował 157 odbiorców z 25 krajów. Z tego stałą wymianę prowadzono z 62 kontrahentami zagranicznymi, a do 35 wysłano wydawnictwa jako dary. Ponadto Dział prowadzi wymianę z 3 kontrahentami w kraju (GUS, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Redakcja „Ruchu Filozoficznego”). Wpływ roczny wydawnictw otrzymywanych wyniósł 74 tytuły czasopism oraz 25 vol. wydawnictw zwartych. Ilość wydawnictw własnych wysyłanych wyniosła 11 tytułów (ok. 1000 egz.). Zakupiono i wysłano indywidualnie ok. 10 vol. wydawnictw zwartych. Poza wyżej wymienionymi pracami wykonano w roku ubiegłym szereg prac zaległych: w zakresie ewidencji druków ciągłych — wykreślono ok.

1500 poz. z inwentarza druków zwartych i założono inwentarz czasopism (obecnie zarejestrowano 204 tytuły). Opracowano całkowicie 68 tytułów (karty akcesyjne, katalogowe, karty dubletów); w zakresie ewidencji mikrofilmów i fotokopii — opracowano technicznie i skatalogowano ok. 500 szt. mikrofilmów i fotokopii. Dokonano protokółarnej wyceny druków zwartych z darów i wymiany za lata 1965—1970. W zakresie zbiorów archiwalnych przygotowano do przekazania do Archiwum PAN materiały za lata 1960—1965. Scalono kartotekę akcesyjną, założono kartotekę dubletów druków zwartych i ciągłych, w zakresie prac dokumentacyjnych zapoczątkowano prace nad bibliografią prac pracowników Zakładu, opracowano wspólnie z Biblioteką PAN i Redakcją „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” projekt bieżącej bibliografii z zakresu historii nauki. Bibliografia ta będzie ukazywać się jako dodatek do „Kwartalnika” począwszy od nr 3/1971.

*

W roku 1970 Zakład Historii Nauki i Techniki PAN wydał cztery numery „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, siódmy tom obcojęzycznego rocznika „Organon”, cztery zeszyty „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej” (zeszyty 18 i 19 serii B *Historia nauk biologicznych*, zeszyt 14 serii C *Historia nauk matematycznych, fizyko-chemicznych i geologiczno-geograficznych*; zeszyt 4 serii E *Zagadnienia ogólne*). Sześć tomów *Monografii z dziejów nauki i techniki*; dwa tomy wydawnictwa seryjnego *Źródeł do dziejów nauki i techniki*, jeden tom serii *Studia Kopernikańskie*. Ponadto Zakład wydał pozycję zwartą *Historia nauki polskiej* tom I i II.

Zawartość serii *Monografii z dziejów nauki i techniki* przedstawia się następująco: J. Rebeta, *Komentarz Pawła z Worcestera do Etyki Nikomachejskiej*; J. Dybiec, *Michał Wiszniewski. Życie i twórczość*; J. E. Piasecka, *Dzieje hydrografii polskiej*; T. Alek-Kowalski, *Formy organizacji i popierania nauki w Wielkopolsce*; A. Teske, *Études consacrées à Maria Skłodowska-Curie et à Marian Smoluchowski*; S. Grzymałowski, K. Chorzewski, *Produkcja maszyn i narzędzi rolniczych w Polsce w latach 1805—1912*.

W *Źródłach do dziejów nauki i techniki* opublikowano prace: A. Teske, *Wybór prac z historii fizyki i filozofii nauki*; M. Kowalczyk, *Królewskie mowy uniwersyteckie z pierwszej połowy XV w.* W serii *Studia Kopernikańskie* — Aleksander Birkenmajer, *Études d'histoire des sciences et de la philosophie du Moyen Age* (t. I).

Łączna objętość wydawnictw opublikowanych przez Zakład w 1970 roku wynosi 457,75 ark. wyd., co stanowi zwiększenie o 45,75 ark. wyd. w stosunku do roku 1969.

*

Zagadnienia poznawcze Zakładu kształtowały się w ciągu piętnastoletniego okresu jego istnienia, przy czym punktem wyjścia tworzenia programów były indywidualne zainteresowania współpracowników i koncepcje epistemologiczne oraz społeczne, wyłaniające się dzięki więzi z nauką światową i różnymi wydawnictwami społecznymi w kraju.

W ciągu ostatnich dwu lat polityka naukowa w kraju zmierza do ścisłego programowania, co odbiło się nie najkorzystniej na konkretnej działalności badawczej. Zakład był zmuszony do modyfikowania swych planów, a w tej chwili, po uproszczeniach posługuje się trzema typami planów: a) historycznie nawarstwionym (istniejącym w wyniku dawnych planowań), b) zakładowym sformułowanym w 1969 r., c) resortowym powstałym w 1970 r.

Istnieje potrzeba rzetelnej analizy różnorodnych elementów programowania,

integracji uwzględniającej dawne tendencje w polityce naukowej — podkreślające uwarunkowanie osiągnięć poznawczych — osobowości badacza.

Struktura organizacyjna Zakładu (pracownie, działy, zespoły, ośrodki terenowe) wyznacza w pewien sposób swoistość zadań.

Pracownie grupując pracowników etatowych stają się tym samym organizatorami odpowiedzialnymi za realizację programów badawczych Zakładu. W związku z tym wszyscy etatowi pracownicy Zakładu powinni mieć wyraźnie określony zakres obowiązków związanych z realizacją przede wszystkim problemu resortowego (nr 38) i programu własnego Zakładu.

Zespoły, skupiające przede wszystkim współpracowników naukowych, stają się formą tworzenia wspólnot intelektualnych zainteresowań, wyodrębnioną dziedziną studiów. Biorąc pod uwagę teleologiczny charakter współczesnej polityki nauki, powinny one w większym stopniu formułować zakresy zadań poznawczych, uwzględniające ogólny program Zakładu. Powinno się przewidywać powstawanie i zmianę kierunków studiów w określonym czasie, aby nadać im charakter dynamizujący środowisko naukowe.

Ośrodki badawcze Zakładu grupują dotychczas pracowników i współpracowników zamieszkałych w danym środowisku naukowym. Każdy z nich posiada swoją specyfikę. Kraków zajmuje się problematyką metodologiczną, kulturą intelektualną kraju w okresie odrodzenia, baroku i oświecenia, ale jednocześnie historią nauk rolniczych i techniki. Ośrodek Wrocławski skupia się przede wszystkim na studiach z historii nauk o Ziemi, z historii medycyny oraz z historii nauk społecznych. Załączek Ośrodka Gdańskiego zainteresowany jest problematyką morską.

Biorąc pod uwagę powyższe fakty należy rozważyć konieczność powiązania problematyki badawczej ośrodków z dorobkiem naukowym i problemami poznawczymi danych okręgów.

W większym stopniu powinny ośrodki zajmować się upowszechnianiem nauki w danym rejonie kraju.

Dotychczasowa więź i współpraca Zakładu z różnorodnymi ośrodkami i wspólnotami naukowymi w kraju i za granicą wydaje się niewystarczająca.

W poszczególnych ośrodkach naukowych kraju pracują naukowcy zainteresowani zarówno historią swej dyscypliny, jak i jej społeczną funkcją. Poszczególne pracownie Zakładu i Zespoły powinny nawiązać bliższą współpracę z osobami zainteresowanymi problematyką badawczą Zakładu.

W skali światowej rozszerzają się zainteresowania nauką zarówno w organizacjach międzynarodowych (UNESCO), jak i poszczególnych ośrodkach badawczych różnych krajów. Studia nad historią nauki stają się elementem podstawowym współczesnych katedr *science policy* i innych ośrodków badawczych. Bliższa więź Zakładu z poszczególnymi placówkami badawczymi w Europie, w obu Amerykach i w Azji wydaje się doniosłym elementem w rozszerzeniu i pogłębieniu zadań badawczych Zakładu.

Zdzisław Kowalewski